

Motion till riksdagen 2005/06:Ju379

av **Anna Grönlund Krantz och Torkild Strandberg**
(fp)

Brott mot företag

Motionen delad mellan flera utskott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av fler poliser i Sverige.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att polisen ges möjlighet att anställa fler med olika specialistkompetenser.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av en närvarande polis, även i glesbygd.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge tullen utökade befogenheter.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om företagare som brottsoffer.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att överväga en sekretessbrytande regel mellan myndigheter i det brottsbekämpande arbetet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att samordna olika myndigheters underrättelsearbete.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett ”snabbspår” för mängdbrottslighet i hela Sverige.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ordningsbot för snatteri.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppmuntra ”snattofonen” i hela Sverige.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att alla brott skall utredas.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samverkan mellan polis och socialtjänst.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ”bekymringsbrev” och ”bekymringssamtal”.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avskaffa bötesstraff för unga lagöverträdare.

Fel! Okänt namn på

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om helgavskiljning.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att rån skall kunna bedömas som grova även om ett icke skarpladdat vapen används.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om momsavdrag för belopp som stulits vid rån eller stöld.¹

¹ Yrkandena 4 och 17 hänvisade till SkU.

Inledning

Nya och växande företag ska skapa de nya jobben. Frågan är dock vem som vill bli företagare när säkerheten inte kan garanteras. Brottsligheten mot små och medelstora företag ökar. Det handlar om såväl stöld och häleri som bedrägerier och hot. Brottsligheten är dyr inte bara för Sveriges företagare utan för hela Sverige.

I brottslighetens spår växer också en rädsla: företagare som känner rädsla och oro varje dag de går till jobbet, rädsla för att den maskerade man som rånade butiken en vecka tidigare återigen ska kliva över tröskeln, rädsla för att ännu en gång komma att mötas av kaos när man kommer till sitt företag.

Skrämmande är också den hopplöshet, modlöshet och misstro mot den svenska rättsstaten som nu groor bland småföretagarna. I en undersökning som Företagarna gjort svarar endast 18 % av de tillfrågade småföretagarna att de tycker att polisen gör ett bra jobb och över hälften anser att staten ger dem ett dåligt skydd mot brott.

I Socialdemokratins Sverige har de företagare som drabbats av brott glömts bort. Företagaren framställs ofta som en presumtiv brottsling och sällan eller aldrig som ett brottsoffer. Ett talande exempel på detta är regleringsbrevet till polisen år 2005 där brottslighet som riktas mot näringsidkare inte nämns med ett enda ord. Ytterligare ett exempel är att trots att bluffakturor är ett stort problem för landets företagare håller ingen åklagare i skrivande stund på att utreda något ärende beträffande dessa brott.

En väl fungerande rättsstat är en förutsättning för all företagsamhet. Därför måste rättsstaten återupprättas. Brott mot företag måste tas på allvar, oavsett hur litet brottet är. Lagstiftningen måste göras om så att företag ges möjlighet att effektivt skydda sin personal och sin verksamhet. Sverige behöver fler poliser och polisen måste få den kompetens som behövs för att motverka och klara upp brott mot företag. Det är först då som Sveriges företagare återfår tron på rättsstaten. Det är först då som vi får trygga företagare som kan fokusera på jobb och tillväxt.

Effekterna av den vingklippta rättsstaten

I den undersökning som Företagarna genomförde för ett par år sedan visade det sig att så många som var tredje av landets småföretagare hade utsatts för brott under år 2001. Ingen liknande kartläggning har gjorts sedan dess. Det finns inget som tyder på att situationen skulle ha förbättrats.

Lika viktigt som det är att Sveriges företagare kan lita på att polisen kommer då de ringer lika viktigt är det att brotten som de drabbas av klaras upp. I dag ligger högar av brott outhämta och många som begår brott kan begå brott på brott utan att gripas. 2004 kunde endast 16 % av de anmälda brotten bindas till en gärningsman och således klaras upp. Även för brott som tidigare haft en hög upplklaringsprocent har andelen upplklarade brott sjunkit. Mellan åren 1975 och 1994 klarades exempelvis över 70 % av de anmälda butiksstölderna

Fel! Okänt namn på

och snatteribrotten upp. I dag klaras knappt 60 % upp. Det är viktigt att påpeka att mörkertalet för dessa brott är stort, så den faktiska upplklaringsprocenten torde vara betydligt lägre.

De senaste tio årens försvagade svenska rättsstat avspeglas tydligt i den officiella brottstatistiken. Många av de brott som företag och företagare utsätts för har ökat i sitt antal, därtill har nya hotbilder växt fram. Hot och utpressning, IT-relaterad brottslighet, såsom kapning av hemsidor, datorintrång m.m. har blivit allt vanligare.

När staten misslyckas i sin uppgift att skydda företagen så vältras slutligen kostnaden för brottsligheten och förebyggandet av brott över på de enskilda näringsidkarna. För den enskilde näringsidkaren som har utsatts för ett brott blir de ekonomiska konsekvenserna svåra. Vissa ger upp och lägger ned sin verksamhet, rädda för att än en gång drabbas. Andra kan inte fortsätta, trots att de vill, eftersom de inte längre får teckna försäkringar, vilket i förlängningen leder till att de inte får fler lån eller krediter. Den misslyckade kriminalpolitiken får inte bara kännbara konsekvenser för dem som direkt drabbas av brottsligheten utan också för företagarkollektivet i sin helhet. Kostnaderna för larm, bevakning, försäkringar och andra brottsförebyggande åtgärder har stigit enormt. Många företagare vittnar om att de snart nått vägs ände och att kostnaderna riskerar att tränga undan mer produktionsinriktade investeringar. I slutändan riskerar företagsamheten i sin helhet att hämmas.

Från politikerhåll talas det om att det är de små företagen som ska stå för tillväxten. Det hävdas att det är dessa som ska skapa de nya jobben. Men frågan är vem som vill bli företagare när varken företagets, företagarens eller den anställdes säkerhet kan garanteras. För att företagen ska kunna arbeta effektivt, ge trygga jobb och bidra till ökad välfärd krävs en fungerande rättsstat. Den enskilde företagaren måste kunna lita på att polisen kommer då han/hon ringer, att försäkringsbolagen är beredda att stå för uppkomna skador och att brotten som de utsätts för klaras upp.

Vi föreslår följande:

- Sverige behöver fler poliser.
Risken för upptäckt är den enskilt viktigaste åtgärden för att minska brottsligheten. En lokalt närvarande, synlig polis i hela Sverige förebygger brottslighet och är effektiv i att klara upp brott.
- Särskild kompetens inom polisen.
I dag utgörs polisorganisationens personal av antingen utbildade poliser eller viktig civilanställd personal, som framför allt utför administrativt stöd. Utredningsverksamheten inom polisen skulle tjäna på en satsning på fler kompetenser, t.ex. inom ekobrott och IT-brott.
- Återupprätta den rättsliga infrastrukturen och stoppa nedläggningen av polisstationer.
Över 100 polisstationer har lagts ned sedan 1994. Avståndet till polisen har blivit allt längre. Ett exempel är polisområdet Gällivare/Jokkmokk som, enligt en undersökning från Polisförbundet, på helgkvällar ibland bemannas av två poliser på en yta som är större än Belgiens.
- Polis i glesbygd.

Fel! Okänt namn på

Polisnärvaron i glesbygd måste tryggas. För att minska polisens utryckningstid och öka effektiviteten, behöver polisen få möjlighet till mer flexibel stationering. Exempelvis bör det finnas möjlighet för den enskilde polisen att ta med sig polisbilen och delar av utrustningen hem, vilket skulle förkorta utryckningstiderna avsevärt.

- Använd tullens resurser.
Tullen behöver utvidgade befogenheter. Ett bra exempel är att tullen i dag saknar rätt att eftersöka stöldgods. Genom att utöka tullens befogenheter kan kampen mot brottsligheten bli långt effektivare.
- Företagare är också brottsoffer.
Brottsofferperspektivet måste bli tydligt när man som företagare eller anställd har utsatts för ett brott. Företagare betraktas ofta som en så stark part att brottsofferperspektivet satts åt sidan. Samhällets stödfunktioner måste tydligt omfatta även människor som i sitt arbete eller i sitt företag blivit brottsoffer.
- Organisationsgraden bör bli en tydligare straffskärpningsgrund än i dag.
Brott som personer i välorganiserade ligor ligger bakom ska generera ett högre straffvärde än när en i och för sig lika grov brottslig gärning begås, men utan koppling till organiserad brottslighet.
- Nya sekretessregler.
De brottsbekämpande myndigheterna måste ges redskap att samverka i kampen mot brottsligheten. Sekretessregler får inte sätta käppar i hjulet för ett sådant samarbete. En sekretessbrytande regel mellan myndigheter i det brottsbekämpande arbetet bör övervägas. Vidare bör sekretessskyddet hos de brottsbekämpande myndigheterna harmoniseras.
- Bort från stuprören i rättsväsendet.
Ett exempel är de olika myndigheternas underrättelsearbete. Ofta omnämns samma gärningsmän i arbetet hos flera myndigheter, som inte sällan är omedvetna om varandras arbete. Svenska myndigheter måste samordna sina insatser gällande underrättelseuppgifter. Avsikten är att representanter från underrättelseverksamheten inom t.ex. polis och tull samt representanter från andra brottsbekämpande myndigheter, såsom Säkerhetspolisen, Ekobrottsmyndigheten, Kriminalvårdsstyrelsen, Skatteverket och Kustbevakningen, sitter samlokaliserade i ett nationellt underrättelsecentrum, NUC.

Detaljhandeln – en riskfylld bransch

Svensk Handel har räknat ut att kostnaden för det brottsliga svinnet i genomsnitt uppgår till 3 % av detaljhandelsföretagens omsättning. En summa som motsvarar 30 000 till 40 000 heltidsjobb. För vissa utsatta branscher är kostnaden ännu högre. Till exempel bör en företagare som etablerar sig i byggbranschen räkna med en kostnad på minst 7 %. Enligt Svensk Handel begås det över 20 miljoner snatteribrott varje år. Men endast 67 000 av dessa polisanmäls och av de anmälda brotten leder endast 36 000 till rättslig påföljd.

Fel! Okänt namn på

Den låga anmälningsbenägenheten tyder på ett lågt förtroende för rättsväsendet.

Vidare visar statistiken att butikerna i storstäderna generellt sett är mer drabbade och att de butiker som ligger längs affärsgator eller i köpcentrum tenderar att utsättas för fler stölder, likaså butiker i bostadsområden som har stora sociala problem. Denna kunskap torde kunna användas i arbetet för hur man ska rikta polisinsatser och annat förebyggande arbete. En lokalt närvarande polis är effektiv i det brottsförebyggande arbetet.

Butiksstölderna/snatteribrotten har ett starkt samband med den övriga brottsligheten i samhället. Inte bara i den meningen att många tungt kriminellt belastade personer, som missbrukare, ofta begår dessa brott utan även i en vidare mening. Det är som ordspråket säger: Det börjar med en knappnål och slutar med en silverskål. Ett till synes oskyldigt snatteribrott är ofta det första brott som en ung person begår. En fjärdedel av gärningsmännen är ungdomar i åldern 15–20 år. I relation till sin andel av hela befolkningen är antalet ungdomar som misstänks för butiksstöld alltså stor. Därför är det viktigt att sätta in kraftfulla samhälleliga insatser när tid väl är och att ge såväl polisen som butiksägare de förutsättningar som krävs för att stoppa dessa brott. Det handlar dock inte bara om riktade polisinsatser utan även om ett mer övergripande normbildande arbete. Till exempel måste attityder som ”att det ändå inte drabbar någon fattig” och ”att snatteri inte är en riktig stöld” motarbetas.

Den enskilde butiksägaren kan inte klara av att stoppa stölderna/snatterierna själv. En butiksägare i centrala Stockholm berättar att trots att han vidtagit alla tänkbara brottsförebyggande åtgärder blir han fortfarande av med vart hundrade plagg. Det handlar inte bara om att dessa brott i sig är svåra att stoppa för den enskilde näringsidkaren utan också om att butiksstölderna har förändrats till sin karaktär. Personer med insikt i hur butiksstölder utvecklats över åren beskriver en utveckling där stölderna blivit fler och där många av gärningsmännen blivit alltmer professionella. I dag är det inte alls ovanligt att hela gäng går in i en butik för att stjäla. Det finns kriminella som specialiserat sig på specifika varor och andra som utför rena beställningsjobb. Lägg därtill att detaljhandeln är extra sårbar, som en följd av den omfattande kontanthantering och den vittgående självbetjäningen. Medan den ”tillfälliga snattaren” ofta stjälar en vara i stundens ingivelse så är den mer vanemässiga brottslingen betydligt mer målstyrd. Han eller hon begår ofta stöldbrottet i syfte att omsätta det tillgripna i rena pengar. Att fokusera på hela stöldkedjan från brottsplanering till utförande och avyttrande av stöldgodset är därför nödvändigt. En stor del av stöldgodset säljs till mindre nogräknade handlare. Dessutom smugglas stulna varor ut ur landet.

Butiksrån är inte lika vanligt förekommande som butiksstölder. Men för dem som drabbas blir konsekvenserna svåra. Under 2004 begicks 839 butiksrån. Den generella risken att utsättas för butiksrån kan därmed sägas vara relativt liten. För första gången på tio år har antalet butiksrån minskat. Det bör dock påpekas att om man delar upp statistiken i rån med och rån utan skjutvapen, ser man att det framför allt är rånerna utan vapen som sjunkit till sitt antal. Den trend vi sett under en längre tid nu, att rånerna blir brutalare, att våldet och råheten ökar, kvarstår. Risken för butiksrån varierar regionalt och risken är

Fel! Okänt namn på

högre i urbaniserade län. Butiksrånen kan sägas vara ett ungdomsbrott i den meningen att en stor andel av gärningsmännen är personer mellan 15–20 år. Men det är trots allt ytterst få ungdomar som begår butiksrånen, eftersom brottet allmänt sett är förhållandevis ovanligt. Till skillnad från butiksstölder-na/snatterierna som ofta är ett förstagångsbrott, har den person som utför ett butiksran ofta redan ett digert brottsregister.

För alla som drabbas av ett rån innebär det givetvis ett ekonomiskt bortfall. För näringsidkare i branscher där det är svårt att teckna en försäkring, exempelvis urmakare och juvelerare, kan ett enda rån få förödande konsekvenser. Men för de allra flesta är inte det ekonomiska avbräcket den svåraste konsekvensen utan den psykiska påfrestning rånet inneburit – rädslan och ångesten är stor oavsett om rånet skett med ett skarpladdat vapen eller inte. Därför måste större hänsyn än vad som görs i dag tas till den rånades upplevelse.

Vi föreslår följande:

- Snabbspår för mängdbrott i hela landet.
Snatteri och butiksstölder är ofta en inkörsport i annan brottslighet. Samhällets reaktioner på denna kriminalitet bör vara tidiga och tydliga. Ett snabbspår för mängdbrottslighet där polis, åklagare och domstol samarbetar för att skynda på processen provas nu i Stockholm. Detta försök kan utvidgas till hela landet.
- Ordningsbot för snatteri.
Erfarenheterna inom polisen av svårigheter vad gäller uppsåtsbedömning i samband med snatteri är numera så goda att man bör kunna ge polisen behörighet att utfärda ordningsbot för snatteribrott för vuxna gärningsmän. (När det gäller ungdomar bör ärendet alltid lämnas till åklagare.) Härigenom kan en snabb och effektiv lagföring åstadkommas inom ett för samhället sammantaget sett allvarligt skadeverkande förmögenhetsområde utan att rättssäkerheten åsidosätts. Därigenom kan åklagarna koncentrera sig mer på handläggningen av den – för varje enskilt brott betraktat – grövre och mer komplicerade brottsbekämpningen.
- Genomför ”snattofonen”.
Förslaget att införa en ”snattofon”, ett förenklat anmälningsförfarande via telefon vid snatterier, bör uppmuntras i hela Sverige.
- Huliganlag för handeln.
Så kallade huliganer kan, efter beslut av åklagare, utestängas från idrottsarenor under en viss tid. Ett sådant tillträdesförbud kan beslutas om det finns risk för att en person kommer att begå brott, t.ex. misshandel eller skadegörelse, under kommande idrottsarrangemang. Vid riskbedömningen ska särskilt beaktas om personen tidigare begått sådana brott. Ett liknande förbud borde införas för personer som dömts för t.ex. butiksstölder, hot eller andra brott mot handlare. Åklagarens beslut ska kunna prövas av tingsrätten och åklagaren får häva eller ändra ett förbud, om det på grund av ändrade förhållanden finns skäl till det.
- Helhetsgrepp för att stoppa ungdomsbrottsligheten.

Fel! Okänt namn på

Alla brott ska utredas

Brottsligheten sjunker i åldrarna och unga människors kriminalitet blir alltmer avancerad. Samtidigt förblir tusentals brott outredda eftersom den brottsmisstänkte varit under 15 år. Polisen ska utreda alla brott, även om gärningsmannen är under 15 år. I dag sker detta undantagsvis. Om det gäller grova brott eller skuldfrågan är oklar ska fallet utredas i domstol. Sedan är det socialtjänsten som bestämmer vilka insatser som bäst hjälper den unge. Att låta domstolen ta ställning till ansvarfrågan handlar bl.a. om att värna brottsoffer. I Folkpartiet liberalernas partimotion ”Bekämpa ungdomsbrottsligheten” (2005/06), föreslås en mängd omfattande insatser.

Bättre samverkan mellan polis och socialtjänst

För att samhället ska kunna vidta åtgärder i tid när unga människor är i början av en brottslig bana, krävs det att berörda myndigheter har tillgång till nödvändig information. Det är därför inte bra att dagens system innebär att om polisen påträffar en 15-åring som begått ett brott, kan den unge ha ett till synes helt lagligt förflutet – trots att han eller hon har hunnit begå en rad brott tidigare. Information som finns hos socialtjänsten om en icke straffmyndig persons brottslighet, bör därför kunna göras tillgänglig för polisen i syfte att stärka polisens och socialtjänstens samarbete kring nödvändiga insatser för den unge.

Ingrip tidigt och tydligt mot unga som vistas i fel miljö – bekymringsbrev och bekymringssamtal

I flera av våra grannländer, och även på vissa håll i Sverige, har man börjat med s.k. bekymringsbrev och samtal. I korthet går arbetet ut på att så fort polisen, eller de sociala myndigheterna, identifierar en ung människa i en olämplig miljö eller omgivning, informeras föräldrarna. Föräldrarna uppmanas att samtala med sitt barn om det inträffade och erbjuds att kontakta polisen. Detta ställer stora krav på samarbete mellan polis och socialtjänst. I exempelvis Eslöv sitter några av socialtjänstens ungdomshandläggare på polisstationen. Detta gör att samarbetet underlättas. Detta är en modell som med fördel kan prövas på flera orter i Sverige.

Sänd rätt signaler – avskaffa bötesstraffen för unga

Böter kan sända signalen till den unge om att man kan ”köpa sig fri” från ett brott. Bötesstraff för unga lagöverträdare (utom de rena bötesförelseerna) bör därför avskaffas. Dessutom kan ungdomar få en ekonomisk börda eftersläpande under lång tid i livet. Riskerna finns också att det i stället blir föräldrarna som betalar.

Helgavskiljning

Pröva ett system där domstolen kan döma den unge till ett kortare frihetsstraff, t.ex. att avskiljas från sin normala hemmiljö och delta i påverkans- och attitydprogram inom institutioners ungdomsvård.

- Rån
Om ett rån skett med ett vapen måste rånnet, för att bedömas som grovt, i de flesta fall ha varit skarpladdat. Detta är av mindre betydelse för brotts-offret i rånsituationen – rädslan och ångesten är lika stor om vapnet varit skarpladdat eller inte. Lagstiftningen bör skärpas när det gäller rån där oladdade vapen eller attrapper används.
- Momsavdrag för belopp som har berövats vid stöld eller rån.
En företagare som utsätts för rån eller stöld tvingas i dag betala utgående moms på det belopp som har stulits. När det är fastlagt att ett rån eller en stöld har begåtts bör det vara möjligt för den drabbade företagaren att i momsredovisningen göra avdrag för det belopp som stulits så att företagaren inte drabbas ”dubbelt” på det sätt som han/hon gör i dag.

IT-baserad brottslighet – morgondagens brottsplats

Teknikutvecklingen leder till att brottsligheten ändrar karaktär. Den IT-baserade brottslighet som drabbar företagen kan därför se mycket olika ut. Det handlar såväl om dataintrång, som virus, bedrägerier och svindlerier.

Den IT-baserade brottsligheten ökar i takt med att IT-användandet ökar. Enligt BRÅ anmäls en mycket liten del av den IT-baserade brottsligheten. Ett skäl är att företagen inte vill skylta med att det finns luckor i deras IT-säkerhet. Men det avgörande skälet är att ”det kostar mer än vad det smakar” att anmäla. Anmälningar tar tid från annat och tilltron till att polisen verkligen har resurser och kunskap för att genomföra en utredning är mycket låg.

I en nära framtid kommer troligen en allt större andel av den brottslighet som företagsvärlden utsätts för att ske inom den IT-baserade miljön. Det finns därför mycket som talar för att polisen måste utbildas på detta område, men även att den ges de resurser som krävs för att utreda och lösa den här typen av brottslighet.

Vi föreslår följande:

- Mer utbildning för polis och rättsväsende om IT-brottsligheten.
- Ny brottslighet behöver nya redskap.
- Ny kunskap behövs för att polis och rättsväsende på ett effektivt sätt ska kunna utreda och lösa den IT-relaterade brottsligheten.

Stockholm den 30 september 2005

Anna Grönlund Krantz (fp)

Torkild Strandberg (fp)